

DEMOKRATİKLEŞMEDE YOLSUZLUK VE KALKINMIŞLIĞIN ETKİLERİ

Effects of Corruption and Development in Democratization

Rabia EFEOĞLU*
Ömer Selçuk EMSEN**

Öz

Çalışmanın amacı, ekonomik kalkınma göstergesi olan insani gelişme endeksi ile yolsuzluk göstergesi olan yolsuzluk algı endeksinin demokrasi düzeyine etkisi gelişmişlik düzeyi farklılık arz eden ülkeler için 2010-2018 dönemine ait veriler ile panel sıralı nitel tercih yöntemini kullanarak araştırmaktır. Yaygın literatür daha çok demokrasi veya yolsuzluğun büyüme ve kalkınma etkilerini incelerken, teorik perspektifte özellikle kalkınmanın demokratikleşmeyi tetikleyeceğine dair savlar eşliğinde araştırma kurgulanmıştır. Bu çerçevede bağımlı değişkenin sıra sayılar alması nedeniyle az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler için sıralı nitel tercih modellerinden sıralı logit model analizi yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre az gelişmiş ve gelişmiş ülkelerde hem insani gelişme endeksi hem de yolsuzluk algı endeksindeki iyileşmelerin demokratikleşmeyi beslediği tespit edilmiştir. Buna karşılık gelişmekte olan ülkelerde ise yalnızca yolsuzluk algı endeksinin demokrasinin yüksek düzeylerinde daha etkili ve yüksek demokrasi düzeyini etkileme olasılığının daha yüksek olduğu sonucu elde edilirken, kalkınmadaki iyileşmelerin

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, refeoglu@kastamonu.edu.tr, ORCID: <https://0000-0003-2515-1553>

** Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, osemisen@atauni.edu.tr, ORCID: <https://0000-0002-1809-0513>

demokratikleşmeyi olumlulaştırmadığı gözlenmiştir. Bu noktada gelişmişlik düzeyi açısından demokratikleşme ile ekonomik gelişme arasında "u eğrisi" şeklinde bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, kalkınma, yolsuzluk

JEL Kodları: F59; O10; D73

Abstract

The aim of the study is to investigate the effect of the human development index, which is the indicator of economic development, and the corruption perception index, which is an indicator of corruption, on the level of democracy, using the panel ordered qualitative preference method with the data from the 2010-2018 period. While the widespread literature examines the growth and development effects of democracy or corruption, research has been designed in the theoretical perspective, especially in the light of arguments that development will trigger democratization. In this framework, since the dependent variable has ordered numbers, ordered logit model analysis which is one of the ordered qualitative preference models has been conducted for underdeveloped, developing and developed countries. According to the results of the research, it is determined that the improvements in both human development index and corruption perception index in underdeveloped and developed countries nourish democratization. On the other hand, while it is concluded that in developing countries, only the perception index of corruption was more effective at higher levels of democracy and is higher likely to affect the high level of democracy, it is observed that improvements in development did not favor democratization. At this point, the relationship between democratization and economic development in the form of a "u-curve" has been determined.

Keywords: Democracy, development, corruption

JEL Codes: F59; O10; D73

1. Giriş

Demokrasi, kalkınma ve yolsuzluk kavramlarının tarihi çok eski zamanlara dayansa da aralarındaki ilişki devamlı araştırılan bir olgu olmuştur. Her bir kavramın tanımlamaları konusunda tam bir konsensüs sağlanmamış olmakla birlikte aralarındaki ilişki bakımından da farklı görüşler söz konusudur.

En basit tanımıyla demokrasi, halkın kendi kendini yönetmesidir. Her ülkenin farklı bir demokrasi düzeyi vardır ve ülkelerin demokrasi düzeyleri de çeşitli endeksler ile ölçülmektedir. Bu endekslerden; i) Arat Demokrasi Endeksi, Banks Demokrasi Endeksi, Bollen Liberal Demokrasi Endeksi, Poe ve Tate Demokrasi Endeksi, Vanhannen Endeksi gibi konuyu inceleyen yazarlar tarafından geliştirilen endeksler veya bireysel araştırmacılarca geliştirilen endeksler iken; ii) Polity Endeksi ve Freedom House Endeksi gibi endeksler ise uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından geliştirilen endekslerdir. İkinci grupta yer alan endeksler içerisinde en yaygın ve en bilinen endeks ise Freedom House Demokrasi Endeksidir. Freedom House demokrasi endeksi siyasi haklar ve sivil özgürlükleri temel alarak 1'den 7'ye kadar derecelendirme yapan ve bu çerçevede ülkeleri özgür, kısmen özgür ve özgür olmayan şeklinde sınıflandıran endekstir. Buna göre endeks değerinin 1 olması demokrasi açısından en yüksek notu, 7 ise en düşük notu ifade etmektedir. Dolayısıyla 1 skorunda olanlar en gelişmiş demokrasileri ve buna karşılık 7 skorunda olanlar ise demokrasinin olmadığı, otoriter ve hatta totaliter yapıyı göstermektedir.

Yolsuzluk ise en genel tanımıyla kamu gücünün özel çıkarlar için kullanılmasıdır. Her ülkede yolsuzluklar farklılık göstermekte, ancak yolsuzluğun ölçümü pek mümkün olmamaktadır. Diğer taraftan yolsuzluğun ölçümü güç olmakla birlikte yolsuzluk algısının ölçümü mümkündür. Yolsuzluğun ölçümü Uluslararası Şeffaflık Örgütü Yolsuzluk Algılama Endeksi, Uluslararası Şeffaflık Örgütü Rüşvet Verme Endeksi, Uluslararası Şeffaflık Örgütü Küresel Yolsuzluk Barometresi, Uluslararası Risk Danışmanlığı Yolsuzluk Endeksi, Opasite Endeksi, Global Rekabet Endeksi, Uluslararası İş Şirketi Yolsuzluk Endeksi gibi endeksler ile yapılabilmektedir. Bu endekslerden çalışmalarda en yaygın olarak kullanılan ve en güvenilir olanı yolsuzluk algılama endeksidir. Yolsuzluk Algılama Endeksi (Corruption Perception Index-CPI), Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Transperency International) tarafından anket yöntemiyle hazırlanmaktadır ve 0 ile 10 arasında değer almaktadır. Endekste 0 en yüksek yolsuzluk derecesini, 10 en düşük yolsuzluk derecesini

göstermektedir. Endeks 0'a yaklaştıkça yolsuzluk algısı artmakta, 10'a yaklaştıkça yolsuzluk algısı düşmektedir.

Ekonomik kalkınma ise en basit tanımıyla, halkın refah seviyesindeki artıştır. Yine ekonomik kalkınma açısından her ülkenin kalkınma seviyesi farklı ve ülkelerin kalkınma düzeyleri çeşitli şekillerde ölçülebilmektedir. Ekonomik kalkınma temel olarak kişi başına düşen gelir, satınalma gücü paritesi, yaşamın fiziki niteliği endeksi ve insani gelişme endeksi ile ölçülebilmektedir. Burada sayılan endeksler içerisinde çalışmada kullanılan endeks ise insani gelişme endeksidir ki, bu endeks hem yaşam kalitesi, hem eğitim düzeyi hem de gelir düzeyinin bir kompozisyonu konumundadır. Diğer bir ifadeyle endeks uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgiye ulaşılabilirlik, insan onuruna yakışır bir yaşam standardı olmak üzere 3 boyut üzerinden hesaplanmaktadır. Ekonomik kalkınma göstergesi olarak alınan insani gelişme endeksi, 1990 yılından itibaren UNDP tarafından hesaplanmaktadır. Endeks hesaplanırken öncelikle 3 boyutu temsil eden doğumda yaşam beklentisi endeksi, eğitim endeksi ve gelir endeksi hesaplanır; daha sonra da üç endeksin geometrik ortalaması alınarak insani gelişme endeksi hesaplanır. İnsani gelişme endeksi 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Endeksin 1'e yaklaşması ekonomik kalkınmada olumlu gelişmelerin olduğunu, insani gelişmişlik düzeyinin arttığını ve buna karşılık 0'a yaklaşması da olumsuzluğa işaret etmektedir.

Literatürde demokrasi ile kalkınma veyahut ta demokrasi ile yolsuzluk ilişkisini inceleyen birçok çalışma vardır ve her biri farklı sonuçlara ulaşmıştır. Kalkınma literatüründe çalışmalar çoğunlukla az gelişmiş ülkeler açısından incelenmiş olsa da kalkınma sorunu sadece az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için değil, gelişmiş addedilen bir kısım ülkeler için de söz konusu olabilmektedir. Diğer taraftan yolsuzluk da daha çok az gelişmiş ülkelerde görülmesinden dolayı literatürde yoğunlukla az gelişmiş ülkeler kullanılmaktadır. Ancak, toplumsal bir sorun olan yolsuzluk az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra kısmen de olsa gelişmiş ülkelerde de bir sorun olduğu, özellikle istisnai olarak görülse de, patlayan skandallardan gözlenebilmektedir. Bu nedenle literatürden farklı olarak çalışmada az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler ele alınarak her ülke

grubu için ayrı ayrı analizler yapılmıştır. Çalışmanın amacı az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde ekonomik kalkınma ve yolsuzluğun demokrasi üzerindeki etkisini incelemektir. Bu noktada modernleşme teorisi de “bir ulus zenginleştikçe daha özgür ve demokratik hale gelir” şeklinde bir önermeyi inşa etmiştir (Acemoğlu ve Robinson, 2020: 267). Dolayısıyla “zenginlik-özgürlük-demokratikleşme” üçlemi içerisinde kamu kaynaklarının geliştirilmesi ve kullanılabilirliğinin denetlenebilirliğinde derinleşme ise yolsuzluğu minimize edici unsurlar arasında yer alır. Kısaca zenginleşme-özgürlük-demokratikleşme-yolsuzlukla mücadele şeklindeki bir yapının da bir kez daha zenginliği tetikleyici mekanizmalar inşa edeceği söylenmekte ve bu yönüyle başta Çin olmak üzere istisnai unsurlar (Coase ve Wang, 2015) dikkate alınmazsa, gelişmişlikle birlikte bu dörtlü mekanizmanın derinleşeceği ileri sürülebilir.

Bu noktada çalışmanın birkaç noktada literatüre katkı sağladığı söylenebilir: i) Öncelikle demokrasi, kalkınma ve yolsuzluk ilişkisini birlikte araştıran çalışmalar sınırlı sayıdadır. Üstelik yapılan çalışmalarda oldukça sınırlı sayıda ekonomik kalkınma ve yolsuzluğun demokrasi üzerindeki etkisi incelenmiştir. ii) Diğer taraftan demokrasi, kalkınma ve yolsuzluk literatüründe az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeleri ayrı ayrı analiz eden çalışmalara rastlanmamıştır. iii) Özellikle demokrasi ve yolsuzluk literatüründe yapılan çalışmalar demokrasinin yolsuzluk üzerine etkisini inceleyen çalışmalar iken, yolsuzluğun demokrasi üzerine etkisini inceleyen çalışmalara da hiç rastlanılmamıştır. iv) Öbür taraftan çalışma yöntem bakımından da diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır. Çünkü demokrasinin bağımlı değişken olarak kullanıldığı literatürde genellikle sıradan en küçük kareler yöntemi kullanılmıştır. Oysaki bağımlı değişken olarak kullanılan demokrasi endeksi kategorik ve sıralı bir nitelik taşır. Bu nedenle çalışmada sıralı nitel tercih analiz yöntemi kullanılması da yöntem bilim açısından konuyu ele alış şekliyle veri setine uygunluk arz eden niteliktedir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Bölüm 1’i oluşturma girişten sonra makalenin geri kalanı şu şekilde inşa edilmiştir: Bölüm 2 literatür hakkında bilgi sunmakta, bölüm 3 veri seti ve yöntemi

açıklamakta, bölüm 4 ampirik analizi içermekte ve bölüm 5 çalışmanın sonucunu sunmaktadır.

2. Literatür Taraması

Literatürde ayrı ayrı ele alınacak şekilde demokrasi ve kalkınma veya demokrasi ve yolsuzluk üzerine yapılan çok sayıda çalışma vardır, ancak demokrasi, kalkınma ve yolsuzluk ilişkilerini birlikte araştıran çalışmalar çok az sayıdadır ve her biri farklı yöntemler kullanarak farklı sonuçlar elde etmiştir. Belirtmek gerekir ki, incelenen demokrasi ve yolsuzluk çalışmalarının tamamı demokrasinin yolsuzluk üzerine etkisini araştıran çalışmalardır, yolsuzluğun demokrasiye etkisini araştıran çalışmaların kısıtlı olduğu dikkat çekmektedir. Çalışmalar genel olarak yatay kesit, zaman serisi ve panel veri analizlerine dayanmaktadır. Bu kısımda demokrasi ve kalkınma ile demokrasi ve yolsuzluk ilişkisini inceleyen ampirik çalışmalar ile sınırlı sayıda olan demokrasi, kalkınma ve yolsuzluk ilişkisini inceleyen çalışmalara ve ulaştıkları sonuçlara değinilecektir.

Ekonomik kalkınmanın demokrasi üzerindeki etkisini araştıran çalışmalarda ekonomik kalkınmanın demokrasiyi yoğun bir şekilde pozitif etkilediği (Arat, 1988; Bollen, 1979; Colaresi ve Thompson, 2003; Cutright, 1963; Jackman, 1973; Lipset, 1959; Olsen, 1968; Pourgerami, 1988; Robinson, 2006; Balaev, 2014; Ranganathan vd., 2015; Barro, 1999; Heid vd., 2012; Londregan ve Poole, 1996; Moral-Benito ve Bartolucci, 2011; Benhabib vd., 2013; Che vd., 2013); buna karşılık çok az sayıda negatif etkilediği (Kim, 1971) görülmektedir.

Demokrasi-yolsuzluk literatüründe ise bazı çalışmalarda demokrasinin yolsuzluğu azalttığı (Beşel ve Yardımcıoğlu, 2013; Chowdhury, 2004; Kalenborn ve Lessman, 2013; Kolstad ve Wiig, 2015; Kotera vd., 2012; Akçay, 2000; Hill, 2003; Tiwari, 2012; Sandholtz ve Koetzle, 2000; Shen ve Williamson, 2005; Bhattacharyya ve Hodler, 2010; Dong ve Torgler, 2011; Nur-tegin ve Czap, 2012; Sung, 2004; Türedi ve Altınar, 2016; Güvel ve Ata, 2011; Treisman, 2000; Billger ve Goel, 2009; Yakışık ve Çetin, 2014; Lederman vd., 2005; Montinola ve Jackman, 2002; Serra, 2006; Broadman ve Recanatini, 2001; Pellegrini ve Gerlagh, 2008); bazı çalışmalarda artırdığı (Özcan, 2012) tespit edilmiştir. Bununla birlikte demokrasi ve yolsuzluk arasında doğrusal

olmayan veya ters U şeklinde ilişki bulan çalışmalar da (Campbell ve Saha, 2013; Rock, 2007; Rock, 2009; Saha, 2008) vardır. Bunların dışında düşük ekonomik özgürlüğe bağlı olarak demokrasinin yolsuzluğu artırdığını inceleyen çalışmalar da (Saha vd., 2009; Saha, 2012) mevcuttur. Demokrasinin yolsuzluk üzerindeki etkisinin ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre değiştiğini araştıran ve bu anlamda gelişmiş ülkelerde demokrasinin yolsuzluğu azalttığını, gelişmekte olan ülkelerde ise artırdığını bulan çalışmalar da (Jetter vd., 2015; Peyton ve Belasen, 2012) vardır.

Sınırlı sayıda demokrasi, kalkınma ve yolsuzluk ilişkisini birlikte inceleyen çalışmalardan Aliyu (2009), Nijerya için 1996-2006 dönemi verileri ile eş-bütünleşme ve hata düzeltme modelini kullanmıştır. Çalışmada demokrasinin ekonomik kalkınmayı artırdığı, ancak yolsuzluk ile kalkınma arasında herhangi bir ilişki olmadığı sonucunu elde etmiştir. Nielsen ve Haugaard (2000), 1990-1999 dönemi için panel veri tahminleriyle 81 ülkede demokrasi, kalkınma ve yolsuzluk ilişkisini araştırmıştır. Çalışmada yolsuzluk artışının insani gelişmeyi düşürdüğü ve demokrasinin yolsuzluğu azalttığı sonucuna varmıştır. Neudorfer (2015) demokrasi, kalkınma ve yolsuzluk ilişkisini incelediği çalışmada 139 ülke için 1984-2006 dönemi verilerini kullanarak sıralı probit analizi yapmıştır. Buna göre ekonomik kalkınma ve demokrasinin yolsuzluğu azalttığını bulmuştur.

3. Veri Seti ve Yöntem

Çalışmada, ekonomik kalkınma ve yolsuzluğun demokrasi düzeyi üzerindeki etkisi incelenmektedir. Kalkınma değişkeni insani gelişme endeksi, yolsuzluk değişkeni yolsuzluk algı endeksi ile temsil edilmiştir. Bu kapsamda analizi gerçekleştirmek için oluşturulan iktisadi model matematiksel olarak aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

$$DEM = f(HDI, CPI) \quad (1)$$

(1) nolu modelde DEM bağımlı değişken olup demokrasi düzeyini; HDI ve CPI ise bağımsız değişkenler olup sırasıyla ekonomik kalkınma (insani gelişme endeksi) ve yolsuzluğu (yolsuzluk algı endeksini) göstermektedir. Bağımlı değişkeni sıralı sayı olması nedeniyle analizlerde sıralı logit analize gidilmesinin daha uygun olacağı söylenebilir.

Sıralı logit analizi ise, gözlenemeyen gizli bir değişkenin olduğu varsayımına dayanır ve bağımsız değişkenler aracılığıyla açıklanır (Akın ve Şentürk, 2012: 184). Bağımlı değişkenin (Y) kategorik ve nitel sıralı bir yapıda olduğu Sıralı Logit Modellerinde gözlemlenebilir. Bağımlı değişken olarak ifade edilen Y'nin, gözlemlenemeyen gizli bir değişken olarak ifade edilen Y* tarafından etkilendiği varsayılmakta, dolayısıyla ikisinin birlikte düşünülmesi gerektiği belirtilmektedir. Gözlenemeyen bir Y* değişkeninin gözlenebilen bir Y değişkeni ile ilişkilendirilen modeldir. Bu durumda model:

$$Y^* = \beta'X + \varepsilon \quad (2)$$

olarak tanımlanabilir. Modelde Y* gizli değişken, ε ortalaması 0, varyansı 1 olan tesadüfi değişkendir.

Yukarıda (1) nolu matematiksel modelle analiz edilmesi düşünülen modelin (2) nolu logit model mantığı perspektifinde ele alınması mantığı ile modeli aşağıdaki şekilde resmetmek mümkündür:

$$DEM_{it} = \beta_0 + \beta_1HDI_{it} + \beta_2CPI_{it} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

(3) nolu ekonometrik tahmin formunda da β_1 ve β_2 de sırasıyla HDI ve CPI'nın DEM üzerine etkilerini ifade eden katsayılardır.

Çalışmada ayrı ayrı 41 az gelişmiş ülke, 81 gelişmekte olan ülke ve 37 gelişmiş ülke üzerine her ülke için ortak ulaşılabilir verinin başlangıcı olan 2010 ila 2018 arası döneme ait veriler kullanılarak, insani gelişme ve yolsuzluğun demokrasi üzerindeki etkisi sıralı nitel tercih analizi ile araştırılmıştır. Araştırmada kullanılan değişkenler, değişkenlerin açıklaması ve elde edildikleri kaynaklar Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Kullanılan Değişkenler ve Kaynakları

Değişken	Değişken Türü	Açıklama	Kaynak
DEM	Bağımlı Değişken	Demokrasi ölçüsü olup Freedom House demokrasi endeksinin siyasal haklar endeksine dayanmaktadır. Düşük, orta, yüksek olmak üzere üç düzeyli kategori olarak ölçeklendirilmiştir.	Freedom House https://freedomhouse.org/
HDI	Bağımsız Değişken	İnsani Gelişme Endeksidir. 0 ile 1 arasında değer alır. 0'a yaklaştıkça gelişmişlik düzeyi azalmakta, 1'e yaklaştıkça artmaktadır.	Human Development Index http://hdr.undp.org/
CPI	Bağımsız Değişken	Yolsuzluk algılama endeksidir. 0 ile 10 arasında değer alır. 0'a yaklaştıkça yolsuzluk artmakta, 10'a yaklaştıkça yolsuzluk azalmaktadır.	Transparency International https://www.transparency.org/

Demokrasi endeksi Freedom House'nin siyasal haklar endeksine dayanmaktadır ve en yüksek değeri 1, en düşük değeri 7'dir. Endeks düşük, orta ve yüksek demokrasi düzeyi olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Kategoriye ayrılırken öncelikle demokrasi endeksi en yüksek değeri 7, en düşük değeri 1 olacak şekilde ters çevrilmiştir. Bu işlem hem test sonuçlarının kolay yorumlanabilmesi hem de açıklayıcı değişkenlerin doğrusallığına uyumunun sağlanması amacıyla yapılmıştır. Daha sonra düşük düzey demokrasiden yüksek düzey demokrasiye (1'den 3'e) doğru üç düzeyde gösterilmiştir. 1. düzey düşük düzey demokrasi, 2. düzey orta düzey demokrasi ve 3. düzey yüksek düzey demokrasidir. HDI insani gelişme endeksi ile CPI yolsuzluk algılama endeksi bağımsız değişkenlerdir.

Çalışmada ekonometrik yöntem olarak sıralı nitel tercih modelleri kullanılmaktadır. Çünkü bağımlı değişken olarak kullanılan siyasal haklara dayanan demokrasi endeksi 1 ile 7 tam sayıları arasında değerler alan kesikli bir değişken olduğu için, Sıradan En Küçük Kareler tahmin yöntemini kullanarak regresyon modelini tahmin etmek uygun olmayacaktır. Sıralı bağımlı değişkenli EKK kullanımı, EKK regresyon varsayımlarından normal dağılım ve sabit varyans varsayımlarını ihlal ettiğinden dolayı sıralı nitel tercih modelleri ile tahmin yapılması uygun görülmekte ve yerli literatüre katkı

amaçlanmaktadır. Ayrıca sıralı nitel tercih modellerinde bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasında doğrusal (lineer) bir ilişki olmaması da parametre tahminlerinde en küçük kareler yöntemi yerine sıralı nitel tercih analiz yönteminin tercih edilme sebebidir.

4. Analiz

Analizlere başlamadan önce önsel bilgi edinebilmek amacıyla (3) nolu model çerçevesinde çalışmada kullanılacak değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiklere bakılmıştır. Bu çerçevede az gelişmiş ülkeler (AGÜ), gelişmekte olan ülkeler (GOÜ) ve gelişmiş ülkeler (GÜ) için tanımlayıcı istatistikler aşağıdaki tabloda özet olarak sunulmuştur.

Tablo 2: AGÜ, GOÜ ve GÜ Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Gözlem	Ortalama	Standart sapma	Minimum	Maksimum
AGÜ					
DEM	369	1.777	0.908	1.000	3.000
HDI	369	0.491	0.067	0.319	0.628
CPI	369	2.927	1.070	1.100	8.000
GOÜ					
DEM	729	1.883	0.819	1.000	3.000
HDI	729	0.718	0.090	0.454	0.935
CPI	729	3.751	1.362	1.300	9.300
GÜ					
DEM	333	2.876	0.346	1.000	3.000
HDI	333	0.885	0.039	0.779	0.954
CPI	333	6.762	1.594	3.300	9.400

Demokrasi endeksi değişkeni düşük, orta ve yüksek düzey olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Demokrasi değişkeninin en düşük değeri 1 iken, en yüksek değeri 3'tür. Demokrasi endeksi düşük, orta ve yüksek düzey olmak üzere üç kategoriye ayrıldığından, ortalama demokrasiye bakıldığında, az gelişmiş ülkelerde demokrasi düzeyinin genel olarak düşük olduğu görülmektedir. Yine ekonomik kalkınma ölçüsü olarak kullanılan insani gelişme endeksi değişkeninin en yüksek değeri 0.628, en düşük değeri 0.319 ve ortalama HDI 0.491'dir. Diğer taraftan yolsuzluk göstergesi yolsuzluk algı endeksinin en düşük değeri 1.1, en yüksek değeri 8, ortalama değeri 2.927'dir. Az gelişmiş ülkelerde yolsuzluğun yüksek olduğu söylenebilir.

Gelişmekte olan ülkelerde demokrasi değişkeninin en düşük değeri 1, en yüksek değeri 3, ortalama demokrasi değeri 1.883'tür. İnsani gelişme endeksi değişkeninin en yüksek değeri 0.935 iken, en düşük değeri 0.454'tür. Yolsuzluk algı endeksinin en düşük değeri 1.3, en yüksek değeri 9.3, ortalama değeri 3.751'dir.

Gelişmiş ülkelerde demokrasi değişkeninin en düşük değeri 1 iken en yüksek değeri 3'tür. Ortalama demokrasiye bakıldığında gelişmiş ülkelerde demokrasi düzeyi oldukça yüksektir. İnsani gelişme endeksi değişkeninin en yüksek değeri 0.779, en düşük değeri 0.954 ve ortalama HDI 0.885'dir. Ülkeler çok yüksek insani gelişime sahiptir. Yolsuzluk algı endeksinin en düşük değeri 3.3, en yüksek değeri 9.4, ortalama değeri 6.762'dir. Gelişmiş ülkelerde yolsuzluk düzeyinin düşük olduğu söylenebilir.

Sıralı nitel tercih modelleri olan sıralı logit ve sıralı probit modellerinden hangisinin analizde kullanılacağına karar vermek için hem sıralı logit model hem de sıralı probit model her ülke grubu (az gelişmiş, gelişmekte olan, gelişmiş) için ayrı ayrı tahmin edilmiştir. Böylece analizde (3) nolu model baz alınarak üç farklı model tahmin edilmiştir. Buna göre Tablo 3'de az gelişmiş, gelişmekte olan, gelişmiş ülkeler için sıralı nitel tercih modellerinden sıralı logit ve probit demokrasi modellerinin karşılaştırılması sonuçları görülmektedir.

Tablo 3: Ülkeler İçin Sıralı Logit ve Probit Demokrasi Modellerinin Karşılaştırılması

Model	Az Gelişmiş Ülkeler		Gelişmekte Olan Ülkeler		Gelişmiş Ülkeler	
	Sıralı Logit Model	Sıralı Probit Model	Sıralı Logit Model	Sıralı Probit Model	Sıralı Logit Model	Sıralı Probit Model
HDI	3.875***	2.485***	-4.948***	-2.933***	28.475***	13.309***
CPI	0.854***	0.456***	0.671***	0.389***	1.245***	0.670***
McFadden R ²	0.100	0.097	0.064	0.062	0.455	0.439
AIC						
Akaike bilgi kriteri	644.138	646.226	1492.337	1495.425	147.767	151.707
BIC Bayes bilgi kriteri	659.782	661.870	1510.704	1513.791	63.000	166.940
Log likelihood	-318.069	-319.113	-742.168	-743.712	-69.883	-71.853
LR statistics	70.58	68.49	101.84	98.75	16.53	112.59
Prob.(LR)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Gözlem sayısı	369	369	729	729	333	333

Sıralı logit ve probit modeller birbirlerine çok benzer olmakla birlikte literatürde modellerden hangisinin tercih edileceğine dair çeşitli kriterler mevcuttur. Yapılan analizler sonucu ortaya çıkan bilgi kriterleri (AIC ve BIC) ile pseudo R²'ye göre karar verilebilmektedir. Şayet sıralı probit modeldeki bilgi kriterleri sıralı logit modeldeki bilgi kriterlerinden düşük ve sıralı probit modeldeki pseudo R² değeri sıralı logit modeldeki pseudo R² değerinden büyükse sıralı probit model tercih edilmektedir (Piñeiro, 2005: 31). Buna göre tüm ülke gruplarında sıralı probit modelde bilgi kriterleri sıralı logit modele göre yüksek olup, pseudo R² değerleri bakımından da daha küçüktür. Dolayısıyla bu kriterlere göre hem az gelişmiş ülkeler hem gelişmekte olan ülkeler hem de gelişmiş ülkeler için sıralı logit modelin seçilmesi uygun olacaktır. Aşağıda Tablo 4'de sıralı logit model tahmin sonuçları verilmiştir.

Tablo 4: Ülkeler İçin Sıralı Logit Model Tahmin Sonuçları

Model	Az Gelişmiş Ülkeler Bağımlı Değişken: DEM			Gelişmekte Olan Ülkeler Bağımlı Değişken: DEM			Gelişmiş Ülkeler Bağımlı Değişken: DEM								
	1. Düşük Düzey	2. Orta Düzey	3. Yüksek Düzey	1. Düşük Düzey	2. Orta Düzey	3. Yüksek Düzey	1. Düşük Düzey	2. Orta Düzey	3. Yüksek Düzey						
	Gözlem Sayısı (N)= 369	LR chi2 (4)=70.58		Gözlem Sayısı (N)= 729	LR chi2 (4)=101.84		Gözlem Sayısı (N)= 333	LR chi2 (4)=116.53							
	Log Likelihood = -318.069	Prob>chi2=0.0000		Log Likelihood = -742.168	Prob>chi2=0.0000		Log Likelihood = -69.883	Prob>chi2=0.0000							
	Pseudo R ² =0.0999			Pseudo R ² =0.0642			Pseudo R ² =0.4547								
Bağımsız Değişkenler	Kaysayı (β)	Hata Standart	z	P > z	Odds Oranı	Kaysayı (β)	Hata Standart	z	P > z	Odds Oranı	Kaysayı (β)	Hata Standart	z	P > z	Odds Oranı
HDI	3.875***	1.623	2.39	0.017	48.200	4.948***	0.939	5.27	0.000	0.007	28.475***	9.127	3.12	0.002	2.33e+12
CPI	0.854***	0.130	6.55	0.000	2.351	0.671***	0.070	9.49	0.000	1.957	1.245***	0.304	4.09	0.000	3.474
ı _{t1}	4.562	0.868				-1.522	0.569				25.095	7.046			
ı _{t2}	5.211	0.880				-0.037	0.567				29.194	7.205			

Not: μ'ler kesim noktalarını (uç değerleri) göstermektedir. ***, ** ve * işaretleri de sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeylerinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir

Sıralı logit modellerinin doğru tahmin verdiğini belirleyebilmek için en önemli varsayımı paralel regresyon varsayımının sağlanmasıdır. Şayet bu varsayım ihlal edilirse sıralı logit model tahminlerinden elde edilen sonuçlar güvenilir olmayacak ve dolayısıyla paralel regresyon varsayımının aranmadığı genelleştirilmiş sıralı logit modellerin kullanılması uygun olacaktır. Buradan hareketle öncelikle her bir ülke grubu için ayrı ayrı sıralı logit modeli tahmin edilmiş ve ardından da paralel regresyon varsayımı testi yapılmıştır. Tablo 4’de sıralı logit tahmin sonuçları görülmektedir. Bağımsız değişkenler olan insani gelişme endeksi ve yolsuzluk algı endeksi değişkenleri tüm ülke gruplarında %1 önem seviyesinde anlamlı çıkmıştır. Ayrıca modellerde iki adet kesim noktası bulunmakta ve $Prob>chi^2=0.0000$ değerine göre tüm ülke gruplarında modeller bir bütün olarak anlamlıdır. Bunun yanı sıra az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler için sırasıyla Pseudo $R^2=0.0999$, Pseudo $R^2=0.0642$, Pseudo $R^2=0.4547$ modelde uyumun iyiliğini göstermekte ve dolayısıyla bağımlı değişkendeki toplam değişimin sırasıyla %9, %6, %45’i modelde yer alan bağımsız değişkenler tarafından açıklanabilmektedir.

Sıralı logit model tahmini yapıldıktan sonra her bir ülke grubu için paralel regresyon varsayımı testi gerçekleştirilmiştir. Paralel regresyon varsayımı için Brant (1990) tarafından ortaya atılan Brant Testi kullanılmaktadır. Test istatistikleri Tablo 5’deki gibidir.

Tablo 5: Ülkeler için Paralel Regresyon Varsayım Testi

Değişken	Az Gelişmiş Ülkeler			Gelişmekte Olan Ülkeler			Gelişmiş Ülkeler		
	Ki-kare	P>Ki-kare	S.d.	Ki-kare	P>Ki-kare	S.d.	Ki-kare	P>Ki-kare	S.d.
Tüm Model	2.48	0.289	2	4.34	0.114	2	3.07	0.216	2

Az gelişmiş ülkelerde tüm model için Brant test istatistiği 2 serbestlik derecesiyle 2.48 olarak elde edilmiştir. Ki-Kare tablo değeri ise %5 anlamlılık düzeyinde 5.991 çıkmıştır. Buna göre bulunan test istatistiği %5 anlamlılık düzeyindeki Ki-Kare tablo değeri ile karşılaştırıldığında $5.991>2.48$ olduğundan H_0 hipotezinin reddedilemediği ve paralel regresyon varsayımının ihlal edilmediği görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde tüm model için Brant test

istatistiği 2 serbestlik derecesiyle 4.34'tür. $5.991 > 4.34$ olduğundan H_0 hipotezinin reddedilememekte ve paralel regresyon varsayımı ihlal edilmemektedir. Gelişmiş ülkelerde tüm model için Brant test istatistiği 2 serbestlik derecesiyle 3.07 çıkmıştır. $5.991 > 3.07$ olduğundan yine H_0 hipotezinin reddedilemediği ve paralel regresyon varsayımının ihlal edilmediği görülmektedir. Dolayısıyla sıralı logit modellerden elde edilen tahmin sonuçlarının güvenilir olduğuna karar verilerek, regresyon katsayılarının bağımlı değişkenin her bir kategorisinde aynı olduğu söylenebilir. İnsani gelişme endeksi ve yolsuzluk algı endeksi değişkenlerinin bağımlı değişkenin kategorilerine göre katsayılarının farklılık göstermediği, yani paralel doğrular varsayımını sağladıkları söylenebilir.

Bütün bunlardan hareketle Tablo 4'deki sıralı logit model analiz sonuçlarının değerlendirilebileceğinden söz edilebilir. Tablo 4'de birinci sütunda bağımsız değişkenler, daha sonra her bir ülke grubu için sırasıyla sıralı logit model sonucu elde edilen katsayılar, katsayılar a ait standart hatalar, katsayıların z değerleri ve odds oranları görülmektedir. Logit modeller doğrusal bir model olmadıklarından logit model tahmin sonucu elde edilen katsayılar doğrudan yorumlanamamakta, ancak katsayıların işaretleri hakkında yorum yapılabilir. Bu nedenle logit modellerde katsayıları yorumlayabilmek için odds oranları hesaplanmış, odds oranları hesapladıktan sonra da her bir katsayı yorumlanabilmiştir. z değerlerinin olasılık değerlerine göre de katsayıların istatistiki bakımdan anlamlılıklarına bakılabilmektedir. Odds oranları bağımsız değişkenlerin logit üzerindeki etkisini göstermektedir.

Çalışmada demokrasi düzeyi düşük düzey demokrasi, orta düzey demokrasi ve yüksek düzey demokrasi olarak üç kategoriye ayrılmıştır. Tahmin edilen panel sıralı nitel tercih modeli (sıralı logit model) düşük ve orta düzey demokrasiye karşı yüksek düzey demokrasi düzeyi sonuçlarına göre, tüm modellerde bağımsız değişkenler olan insani gelişme endeksi ve yolsuzluk algı endeksi %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Çalışmada değişkenlere ait katsayı işareti beklentisi hem insani gelişme endeksi hem de yolsuzluk algı endeksi için pozitifdir.

Az gelişmiş ülkeler ve gelişmiş ülkelerde beklentiler doğrultusunda hem insani gelişme endeksi hem de yolsuzluk algı endeksi demokrasi düzeyi ile pozitif ilişkilidir. Düşük ve orta düzey demokrasi düzeyine ilişkin sonuçlara karşılık, yüksek düzey demokrasi düzeyi sonuçlarına göre, hem insani gelişme endeksi hem de yolsuzluk algı endeksi pozitif değerlidir. Bu değişkenlerin düşük ve orta düzey demokrasi düzeyine karşı yüksek düzey demokrasi düzeyi için, daha yüksek bir demokrasi düzeyi olasılığını desteklediği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle hem insani gelişme endeksi hem de yolsuzluk algı endeksi demokrasi düzeyi üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir ve demokrasi üzerini artırıcı bir etkisi vardır. Elde edilen bu sonuç Neudorfer (2015) tarafından yapılan çalışmayla benzerlik göstermektedir. Ancak, gelişmekte olan ülkelerde yalnızca yolsuzluk algı endeksi beklentiler doğrultusunda pozitif çıkmıştır. İnsani gelişme endeksi ise demokrasi düzeyi ile negatif ilişkilidir ki, bu sonuç literatürde Kim (1971) tarafından yapılan çalışmayı desteklemektedir. Bu durumda yolsuzluk algı endeksi değişkeninin düşük ve orta düzey demokrasiye karşı yüksek düzey demokrasi düzeyi için daha yüksek bir demokrasi düzeyi olasılığını desteklediği, insani gelişme endeksinin ise daha düşük bir demokrasi düzeyi olasılığını desteklediği görülmektedir. Bu sonuçlar, Aliyu (2009)'nın yaptığı çalışmada yolsuzluk ve demokrasi arasında ilişkisizliği ortaya koyan ve kalkınma ile demokrasi arasında pozitifliği ortaya koyan çalışmayla AGÜ özelinde örtüşmemektedir.

Katsayıların yorumlanabilmesi için hesaplanan odds oranlarına göre; az gelişmiş ülkeler ve gelişmiş ülkelerde insani gelişme endeksi düşük ve orta düzey demokrasiye karşı yüksek düzey demokrasi düzeyini etkileme olasılığı sırasıyla 48.200 ve 2.33e kat daha fazladır. İnsani gelişme endeksi arttıkça demokrasi endeksi ve demokrasi düzeyi artmaktadır ki, bu sonuç Neudorfer (2015) ile paralellik arz etmektedir. Yolsuzluk algı endeksi düşük ve orta düzey demokrasiye karşı yüksek düzey demokrasi düzeyini etkileme olasılığı sırasıyla 2.351 ve 3.474 kat daha fazladır. Yolsuzluk algı endeksi arttıkça (yolsuzluk azaldıkça) demokrasi endeksi ve demokrasi düzeyi artmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise insani gelişme endeksi düşük ve orta düzey demokrasiye karşı yüksek düzey demokrasi düzeyini etkileme olasılığı 0.007 kat daha azdır. İnsani gelişme endeksi

arttıkça demokrasi endeksi ve demokrasi düzeyi azalmaktadır. Yolsuzluk algı endeksi düşük ve orta düzey demokrasiye karşı yüksek düzey demokrasi düzeyini etkileme olasılığı 1.957 kat daha fazladır. Yolsuzluk algı endeksi arttıkça (yolsuzluk azaldıkça) demokrasi endeksi ve demokrasi düzeyi artmaktadır.

5. Sonuç

Çalışmada ekonomik kalkınma (insani gelişme endeksi) ve yolsuzluk düzeyinin (yolsuzluk algı endeksi) demokrasi düzeyi üzerindeki etkisi ayrı ayrı az gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler için 2010-2018 dönemi verileri ile panel sıralı nitel tercih modeli kullanılarak araştırılmıştır. Sıralı sayılar için tahminlemede kullanılacak ideal model sıralı logit model olup, bu model tahmin sonuçlarına göre az gelişmiş ve gelişmiş ülkelerde demokrasinin daha yüksek seviyelerinde insani gelişme endeksi ve yolsuzluk algı endeksinin demokrasi üzerinde daha etkili olduğu söylenebilir. Demokrasinin düşük ve orta düzeylerinde insani gelişme endeksi ve yolsuzluk algı endeksinin demokrasiyi etkileme olasılığı düşük iken, yüksek demokrasi düzeyini etkileme olasılığı yüksektir. Diğer bir ifadeyle demokrasinin düşük ve orta düzeylerinde insani gelişme endeksi ve yolsuzluk algı endeksinin demokrasi üzerindeki etkisi yüksek demokrasi düzeyine göre daha düşüktür. Gelişmekte olan ülkelerde ise yalnızca yolsuzluk algı endeksinin demokrasi üzerinde daha etkili olduğu söylenebilir. Demokrasinin düşük ve orta düzeylerinde yolsuzluk algı endeksinin demokrasiyi etkileme olasılığı düşük iken, yüksek demokrasi düzeyini etkileme olasılığı yüksektir.

Çalışma az gelişmiş ve gelişmiş ülkelerde insani gelişmenin arttığı ve yolsuzluğun azaldığı durumlarda demokrasi düzeyinin yükseleceğini, gelişmekte olan ülkelerde ise insani gelişmenin ve yolsuzluğun azaldığı durumda demokrasinin yükseleceğini ortaya koymaktadır. Tüm ülke gruplarında ise azalan yolsuzluk demokrasi düzeyini yükseltmektedir. Böylece yapılan çalışmada elde edilen sonuçlar, literatürde yer alan çalışmalarla karşılaştırıldığında; kalkınma-demokrasi noktasında kalkınmanın demokrasiyi etkilediği yönündeki literatür ile örtüşmektedir. Yolsuzluk-demokrasi noktasında ise yolsuzluk ve demokrasi arasında pozitif bir ilişki

olduğu yönündeki literatürü desteklemekle birlikte demokrasinin yolsuzluğu değil, yolsuzluğun demokrasiyi pozitif etkilemesi bakımından literatürden ayrılmaktadır.

Özetle demokrasi bilincinin derinleştiği toplumlarda kamuoyunun yaşam standartlarında sağlanacak iyileşmelerin toplumsal demokrasi bakış açısının olumlulaştırıcı etkilerinin olduğu dikkat çekerken, yolsuzluk algısının demokrasiyi bir araç olarak kullandığı söylenebilir. Bu noktada yolsuzluk algısı, kamu büyüklüğü ve gelir dağılımı gibi değişkenler dahil edilerek modelin derinleştirilmesinin daha sağlıklı politika çıkarımlarına götürebileceği gibi bir önermede bulunmanın mümkün olacağı; ancak çok uzun vadede değişim arz eden gelir dağılımı gibi bir değişken için de daha uzun vadeli değişken derleme zorluğunun varlığı gözardı edilmemelidir. Dolayısıyla daha az ülke ve daha uzun bir veri seti ile analizlere gidilmesinin olası politika çıkarımlarında daha etkin olacağı söylenebilir.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğu yazarlar tarafından beyan edilmektedir. Aksi bir durumun tespiti halinde BİİBFAD Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Rabia EFEOĞLU, çalışmada giriş, literatür taraması, veri seti ve yöntem, analiz, sonuç bölümlerinde katkı sağlamıştır. Ömer Selçuk EMSEN, konunun belirlenmesi, giriş, verilerin belirlenmesi, sonuç aşamalarında katkı sağlamıştır. 1. yazarın katkı oranı %65, 2. yazarın katkı oranı ise %35'dir.

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Teşekkür: Hakem incelemeleri sonucu minör düzeltmelerden dolayı hakemler ve BİİBFAD Dergisi Editör Kurulu'na teşekkürü bir borç biliriz.

Kaynakça

- Acemoğlu, D. & Robinson, J. A. (2020). *Dar Koridor: Devletler, Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği* (Çev: Y. Taşkın). İstanbul, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık.
- Akçay, S. (2000). Yolsuzluk, ekonomik özgürlükler ve demokrasi. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 1(1), 1-15.
- Akın, H.B. ve Şentürk, E. (2012). Bireylerin mutluluk düzeylerinin ordinal lojistik regresyon analizi ile incelenmesi. *Öneri Dergisi*, 10 (37), 183-193.
- Aliyu, S. U. R. (2009). "Democracy, Corruption and Economic Development: Evidence From Nigeria". *Munich Personal RePEc Archive (MPRA)*, 40-64.
- Arat, Z. F. (1988). Democracy and economic development: modernization theory revisited. *Comparative Politics*, 21(1), 21-36.
- Balaev, M. (2014). Improving models of democracy: the example of lagged effects of economic development, education, and gender equality. *Social Science Research*, 46, 169-183.
- Barro, R.J. (1999). Determinants of democracy. *Journal of Economic Growth*, 1(1), 1-27.
- Benhabib, J., Corvalan, A., & Spiegel, M. M. (2013). Income and democracy: evidence from nonlinear estimations. *Economics Letters*, 118, 489-492.
- Beşel, F. & Yardımcıoğlu, F. (2013). Demokrasi ve yolsuzluk ilişkisi: seçilmiş Ortadoğu ülkelerinin analizi. *Ortadoğu Yıllığı*, 445-461.
- Bhattacharyya, S. & Hodler, R. (2010). Natural resources, democracy and corruption. *European Economic Review*, 54, 608-621.
- Billger, S.M. & Goel, R.K. (2009). Do existing corruption levels matter in controlling corruption? Cross-country quantile regression estimates. *Journal of Development Economics*, 90, 299-305.

- Bollen, K. A. (1979). Political democracy and the timing of development. *American Sociological Review*, 44(4), 572-587.
- Brant, R. (1990) Assessing proportionality in the proportional odds model for ordinal logistic regression. *Biometrics*, 46, 1171-1178.
- Broadman, H.G. & Recanatini, F. (2000). Seeds of corruption: do market institutions matter?. *MOCT-MOST: Economic Policy in Transitional Economies*, 11, 359-392.
- Campbell, N. & Saha, S. (2013). Corruption, democracy and Asia-Pacific countries". *Journal of the Asia Pacific Economy*, 18(2), 290-303.
- Che, Y., Lu, Y., Tao, Z. & Wang, P. (2013). The impact of income on democracy revisited. *Journal of Comparative Economics*, 41(1), 159-169.
- Chowdhury, S. K. (2004). The effect of democracy and press freedom on corruption: an empirical test. *Economics Letters*, 85, 93-101.
- Coase, R. ve Wang, N. (2015). *Çin Nasıl Kapitalist Oldu?*. (Çev. İ. Yılmaz), Ankara: Tarcan Matbaası.
- Colaresi, M. & Thompson, W, R. (2003). The economic development-democratization relationship: does the outside world matter?. *Comparative Political Studies*, 36, 381-403.
- Cutright, P. (1963). National political development: measurement and analysis. *American Sociological Review*, 28 (2), 253-264.
- Dong, B. & Torgler, B. (2011). Democracy, property rights, income equality and corruption. *Nota di Lavoro*, 1-23.
- Güvel, E.A. & Ata, A.Y. (2011). Yolsuzluğun sosyo-politik dinamikleri: AB ülkeleri üzerine bir analiz. *Amme İdaresi Dergisi*, 44(1), 155-185.
- Heid, B., Langer, J. & Larch, M. (2012). Income and democracy: evidence from system GMM estimates. *Ifo Working Paper*, 118, 1-9.

- Hill, K. Q. (2003). Democratization and corruption systematic evidence from the American States. *American Politics Research*, 31 (6), 613-631.
- Jackman, R.W. (1973). On the relation of economic development to democratic performance. *American Journal of Political Science*, 17(3), 611-621.
- Jetter, M., Agudelo, A.M. & Hassan, A.R. (2015). The effect of democracy on corruption: income is key. *World Development*, 74, 286-304.
- Kalenborn, C. & Lessman, C. (2012). The impact of democracy and press freedom on corruption: conditionality matters. *Cesifo Working Paper*, No. 3917, 1-23.
- Kim, C. L. (1971). Socio-economic development and political democracy in Japanese prefectures. *The American Political Science Review*, 65 (1), 184-186.
- Kolstad, I. & Wiig, A. (2015). Does democracy reduce corruption?. *Democratization*, 23 (7), 1198-1215.
- Kotera, G., Okada, K. & Samreth, S. (2012). Government size, democracy, and corruption: an empirical investigation. *Economic Modelling*, 29, 2340-2348.
- Lederman, D., Loayza N. & Soares, R.R. (2005). Accountability and corruption: political institutions matter. *Economics and Politics*, 17 (1), 1-35.
- Lipset, S. M. (1959). Some social requisites of democracy: economic development and political legitimacy. *The American Political Science Review*, 53 (1), 69-105.
- Londregan, J.B. & Poole, K.T. (1996). Does high income promote democracy?. *World Politics*, 49 (1), 1-30.
- Montinola, G.R. & Jackman, R.W. (2002). Sources of corruption: a cross-country study. *British Journal of Political Science*, 32 (1), 147-170.

- Moral-Benito, E. & Bartolucci, C. (2011). Income and democracy: revisiting the evidence. *Documentos de Trabajo*, 1115, 1-26.
- Neudorfer, N.S. (2015). Development, democracy and corruption: how poverty and lack of political rights encourage corruption. *Journal of Public Policy*, 1-37.
- Nielsen, M., & Haugaard, J. (2000). Democracy, corruption, and human development. *Approaches to Development*, 1-50.
- Nur-tegin, K. & Czap, H.J. (2012). Corruption: democracy, autocracy, and political stability. *Economic Analysis & Policy*, 42 (1), 51-66.
- Olsen, M.E. (1968). Multivariate analysis of national political development. *American Sociological Review*, 33 (5), 699-712.
- Özcan, B. (2012). OECD ülkelerinde yolsuzluğun ekonomik belirleyenleri: panel veri analizi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 62 (2), 253-282.
- Pellegrini, L. & Gerlah, R. (2008). Causes of corruption: a survey of cross-country analyses and extended results. *Economics of Governance*, 9 (3), 245-263.
- Peyton, K. & Belasen, A.R. (2012). Corruption in emerging and developing economies: evidence from a pooled cross-section. *Emerging Markets Finance and Trade*, 48 (2), 29-43.
- Piñeiro, J., Khan, H.A., Melikyan, D. N. & Tamazian, A. (2005). Financial market efficiency, institutions and growth: an international econometric analysis for 1997-2002. *Applied Econometrics and International Development*. AEID, 5 (2), 27-52.
- Pourgerami, A. (1988). The political economy of development: a cross-national causality test of development-democracy-growth hypothesis. *Public Choice*, 58 (2), 123-141.
- Ranganathan, S., Nicolis, S.C., Spaiser, V. & Sumpter, D.J.T. (2015). Understanding democracy and development traps using a data-driven approach. *Big Data*, 3 (1), 22-33.
- Robinson, J. A. (2006). Economic development and democracy. *Annual Review Political Science*, 9, 503-527.

- Rock, M.T. (2007). Corruption and democracy. *DESA Working paper*, 55, 1-18.
- Rock, M.T. (2009). Corruption and democracy. *Journal of Development Studies*, 45 (1), 55-75.
- Saha, S. & Su, Jen-Je (2012). Investigating the interaction effect of democracy and economic freedom on corruption: a cross-country quantile regression analysis. *Economic Analysis & Policy*, 42 (3), 389-396.
- Saha, S. (2008). Democracy and corruption: an empirical analysis in a cross-country framework. *New Zealand Association of Economists Annual Conference*, 9-11 July 2008, Wellington.
- Saha, S., Gounder, R. & Su, Jen-Je (2009). The interaction effect of economic freedom and democracy on corruption: a panel cross-country analysis. *Economics Letters*, 105 (2), 173-176.
- Sandholtz, W. & Koetzle, W. (2000). Accounting for corruption: economic structure, democracy and trade. *International Studies Quarterly*, 44, 31-50.
- Serra, D. (2006). Empirical determinants of corruption: a sensitivity analysis. *Public Choice*, 126 (1), 225-256.
- Shen, C. & Williamson, J.B. (2005). Corruption, democracy, economic freedom, and state strength a cross-national analysis. *International Journal of Comparative Sociology*, 46 (4), 327-345.
- Sung, H. E. (2004). Democracy and political corruption: a cross-national comparison. *Crime, Law & Social Change*, 41, 179-194.
- Tiwari, A. K. (2012). Corruption, democracy and bureaucracy. *Theoretical and Applied Economics*, 9 (574), 17-28.
- Treisman, D. (2000). "The Causes of Corruption: A Cross-National Study". *Journal of Public Economics*, 76, 399-457.
- Türedi, S. & Altınar, A. (2016). Economic and political factors affecting corruption in developing countries. *International Journal of Economics and Research*, 7 (1), 120-136.

Yakışık, H. & Çetin, A. (2014). Yolsuzlukların sosyoekonomik belirleyicileri: yatay kesit veri analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28 (3), 205-224.